

Åsa Magnusson

Natur

JAG KÖR längs en liten smal väg högt uppe i bergen i de franska Cevennerna. Det är brant på sidorna och svårt att hinna uppfatta mötande trafik i tid. Jag är väldigt koncentrerad, men har ändå en förnimmelse av att jag styr i mer än en bemärkelse. I stunder där en känsla av maktlöshet smugit sig in i livet har jag lagt märke till att själva akten att styra en bil ibland har hjälpt mig att återfinna upplevelsen av att ha någon form av kontroll över tillvaron.

Ett par veckor senare vandrar jag med en vän längs Sörmlandsleden. Vi ska gå ungefär fyra mil på två dagar, sova och äta under bar himmel. När vi vaknat upp efter en myggrik natt och vandrat en bit upptäcker vi att källan där vi skulle fylla på vår vattenreservoar är tom. Trots att vi vet att vi kommer att vara hemma igen till kvällen kommer upplevelsen av att ha för lite vatten att hushålla med att prägla dagens vandring.

De båda inledande bilderna får representera några av människans många möjliga relationer till naturen och naturbegreppet. Det var också det tema, med betoning på relationen till det artificiella, som under titeln »En andra natur« stod i fokus när Stockholms första filosofinatt arrangerades på Moderna museet den 17 juni i år. En natt där filosofer, konstnärer, historiker och konstvetare från flera europeiska länder samlades för att samtala. Den som inte hade möjlighet att bege sig dit kan med fördel lyssna på radioprogrammet *Filosofiska rummet* som inför filosofinatten sände »Människan är ett djur instängt utanför sin bur« (11/6) där filosoferna Sven-Olov Wallenstein, Charlotta Weigl och Johan Redin, samtliga verksamma vid Södertörns Högskola, samtalar kring temat med programledaren Peter Sandberg. Programmets titel är ett citat från den franske poeten och filosofen Paul Valéry och fångar något av människans ibland motsägelsefulla förhållande till det vi kallar natur. I en tid där det globala samarbetet bland annat präglas av klimatkussioner är temat aktuellt, samtidigt som historien visar många exempel på hur skiftande inställningar kommit att prägla det omgivande samhället. Om de första filosofernas frågor var av ontologisk karaktär och handlade om vad natur är och inbe-

grepp ett synsätt där människan framförallt var inordnad i en natur som tillhandahöll givna former, kom frågorna så småningom att få en alltmer vetenskaplig karaktär som handlade om *hur* naturen fungerar och hur människan skulle kunna behärska och dominera den.

Idéen om att det finns ett ursprungligt naturtillstånd som människan frigör sig ifrån möter vi inte bara i kristendomens berättelse om Evas och Adams utträde ur Edens lustgård utan återfinns också i vår användning av ordet, som när vi till exempel talar om en människas sanna natur. En natur som vi kan avvika ifrån och sedan återkomma till på samma sätt som när vi idag ger oss ut i naturen, i syfte att lämna alla civilisationens teknikaliteter bakom oss, för att finna oss själva. Uppfattningen att naturen kan vara en rekreationsplats och upplevas utifrån estetiska aspekter fick ett större genomslag i och med den urbanisering västerlandet genomgick i samband med industrialismen. I antologin *Människan och naturen – Etnobiologi i Sverige 1* (2001) skriver Tordis Dahlöf i »Synen på naturen« om hur landsbygdsbefolkningen smått förundrade kom att betrakta stadsbornas nyvunna naturintresse. Den pragmatiska synen på naturen hade länge präglat människors förhållande till den och såväl klass- som genustillhörighet spelade roll i det nya förhållningssättet. Min egen relation till naturen har präglats av båda. Delar av släkten var mejerister i östra Skåne vid förra sekelskiftet och mina somrar som barn var fyllda av naturupplevelser. Men naturen har också alltid inneburit ett frirum, en plats som är förknippad med det sinnliga och på samma sätt som Prousts Madeleinekaka kunnat framkalla minnesbilder och erbjuda möten utanför tid och rum.

I diskussionerna kring människans förhållande till naturen återkommer frågan om hennes plats i den, utifrån olika aspekter. Är det i vår tid verkningsfullt att göra en distinktion mellan den varelse som befinner sig i naturen och den som har ställt sig *utanför*? Eller uppstår ett liknande problem som när vi ska försöka förhålla oss till vårt eget medvetande, kan vi göra oss fria från att vi hela tiden är en del av den natur vi betraktar, som Johan Redin uttrycker det i radioprogrammet. Och trots

att de artefakter vi tillverkar skiljer sig från det naturen kan frambringa så har de material vi använder oss av på ett eller annat sätt sitt ursprung där. Den vilda natur som till exempel romantikerna avgudade utgör också ett hot och en risk för oss människor. Den står för en okontrollerad kraft som människan på olika sätt försökt att tygla genom tiderna och där hon inte minst själv finns inbegripen. Om man fick önska kanske prepositionen *med* skulle vara användbar i dag. Den signalerar en aktivitet, som återfinns i uttryck som till exempel »Jag är med...«. Att vara med naturen skulle kunna ge uttryck för den önskan att samarbeta med naturen som jag tror att många vill sträva efter idag. En tredje väg, där vi varken ser oss som stående utanför eller inne i naturen, där vi deltar.

Ett ännu utförligare resonemang återfinns i tidskriften OEI:s senaste nummer »Naturbegreppet« (75/76) i Johan Redins artikel »Det naturligt onaturliga«, vilken avslutas med en vacker reflektion som fångar ett existentiellt perspektiv: »Liv är det som kontinuerligt ägnar sig åt att dö. Tidens sinande, för barnet otåligt sakta och för den vuxne överraskande kvickt, är liksom

en avklingande ton som påbörjar sitt försvinnande i samma stund den uppstår [...] Livet kan inte skåda över sin egen gräns, däremot kan det reflektera över sitt försvinnande.«

En av behållningarna med Sveriges första filosofinatt var just de många tillfällena till reflektioner, men också upplevelsen av att delta. Museets värdefulla samlingar hamnade plötsligt i bakgrunden när salarna fylldes av samtal och nyfikna deltagare som trängdes med varandra. Och när vi myllrade ut genom dörrarna i sommarnatten var det med en känsla av att platsen var förändrad, att det som hänt där innanför väggarna inte skulle kunna värderas eller auktioneras ut någonstans, men att vi bar med oss någonting värdefullt, som tillhör oss och behöver förvaltas. ■

FOTO Henrik Håkansson, BirdConcert Oct. 23, 2005 (*Carduelis carduelis* Part 1), 2005/2017. Performance, med en steglits som huvudnummer, på Royal Academy of Music, London. Projekt och film av Henrik Håkansson, beställd av Frieze ART Projects. Co-producerad av Galleria Franco Noero och The Modern Institute, Glasgow. Filmen premiärvisades under Filosofisk Natt – En Andra Natur på Moderna Museet 17 juni 2017. Foto: Polly Braden. All rights reserved. © Henrik Håkansson 2017.